

Št. 7.

V Celovcu 1. julija 1864.

X. zv.

Junakov grob.

V isoko na linici mamka sloní,
Njen sinek po dolu kobilo lovi:

„Oj pusti mi luca zelenkasto brav,
Glej turških kônj videti mnogo je glav.

Zdaj sedlo na herbet jaz tebi bom del,
Bom meček opasal in na-te bom sel;

Pomakal moj meček bo v turško se kri,
Kobile sovražne podila boš ti.“

Kobila mladiču naprot rezgetá,
In z usnjatim sedlom junak jo sedlá.

Pa kliče si vojne tovariše vse:
„Vstanite, vstanite, na vojno gresté!“

In mamica v linici milo ječí,
Si sineka gleda, tako govori:

„Poslušaj me starico, sinko ti moj,
Ne hodi, ne hodi na Turka na boj!

Čez vrata mi hrastov porinemo pah
In Turka za zidom ne bode nas strah.

Pod turškimi meči je umiral tvoj brat,
Sedaj pa še ti bi zapustil me rad?

Med Turki izdihnili tud' otec je tvoj,
Ne hodi, ne hodi moj sinko na boj!“

„Poslušaj, poslušaj, o mamica ti,
Kaj sin ti tvoj zaduji pred bojem velí.

Kjer bratec in otec boril se za dom,
Tam boja se branil jaz tudi ne bom.

Kjer otec izdihnili, kjer umiral je brat,
Tam jaz bom postéljo postiljal si rad.“

Kerdela sovraga že v dol gomezé,
Ko zbere mladeneč si hlapce mladé.

Minila še niso trenotja mu tri,
Že s curkom prelival sovražno je kri.

Z levico za berzdo kobilo derži,
Z desnico okervavljeno orožje vihtí.

Verši se na sredi, kjer velik je hrup,
In Turki pod mečem leté mu na kup.

In ko se junak na okoli ozré,
Pobile že hlapce so sablje krivé.

Je dolgo boril se na travniku sam,
Si rakev iz trupel napravil le-tam.

Kjer jarek na ravni stoji še ta dan,
Junak tam slovenski leží pokopán.

Ni rezani kamni, ni lovorjev šop,
Ne kaže ne pravi, kje njega je grob.

Le pravljica prosta — le ta ne molčí,
Le pravljica prosta — junaka slavi.

J. Jurčič.

Domen.

(Domača povest iz prejšnjega veka.)

V. Pismo.

Cerkveni orglar in učitelj, gospod Kerševán, imel je ravno važen opravke doma v svoji hiši. Sedel je namreč na trinogem stolu za mizo, pred njim je stala grozovito velika skleda in v roci je držal leseno žlico, ki je ven in ven imela svoj pot od skleda do ust. Njemu nasproti je sedela njegova žena, ž njim zaročena, slepa na eno oko, na drugo pa škiljasta. S posebnim veseljem je gledala, kako pridno mož zavživa, kar mu je pripravila njena skerb.

Bil se je namreč gospod Kerševán ravno kar vernil iz stranske hribske vasi, kamor je bil šel ogledat nekega merliča. Ker zdravnika daleč v okolici ni bilo, imel je on ta opravke; vendar zastran njega in njegove vednosti bi bili lahko vsakega v spanji pokopali. Kajti, da-si je bil za gospodom duhovnikom, ki je bil že star ko zemlja, najbolj učeni mož v okrožji, vendar ni znal družega ko brati in pisati, in za veliko silo je tudi kako nemško stolkel. Pa čemu bi mu tudi bilo znanje, ko bi ga bil ravno imel? Učence, ktere je učil brati na molitevske bukvice, te je vsako zimo lahko na perste seštel, po leti pa so mu še ti izleteli, kedar je trava pognala in je bilo treba pastirjev. Vino piti je znal brez čerk in knjig, da so mu kmetje le dajali biro, kar je je imel izgovorjene po stari farmanski postavi in pravici; in česa bi si bil Kerševán še želel, kedar je bil le pri vinu.

„Ne mara pa, da si mi zopet petico zapil že po poti“, jame enooka ženica tožiti. „Gledaš že, kakor miš iz moke, nos imaš rudeč! Jaz ne vem, kaj boš imel na starost. Le glej, milo boš iskal, kje bi ti kdo ovsu pomolil, gerdavš lakotna! Misli, da bi se ne prebilo brez njega v kerčmi, in ne more mimo, da ga le kaj okroglega tišči.“

„Klepeči mi klepeči!“ zadere se mož in po strani pogledavši milo svojo ženico preneha nekoliko časa v skledo posegati. „Družega te ni ko gobec.“

„Tako je tako, vse sem jaz. Ti pa poženeš vse po gerlu; da bi kako reč prihranil, tega ti še mar ni.“

„Komu bom hranil, imaš-li otroke?“

Pri tem očitani vzdihe stara ženska, spomnivši se, da jej je Bog edinega sina vzel, ki ga je imela.

„Jaz bom že živel do smerti, in ti tudi. Zaslužil sem jo sam, kaj hočeš potlej. Pusti me in sitnosti ne prodajaj!“

„Saj vem, da tvoja mora biti zadnja“, toži žena.

„Tiho mi že bodi, da ti črepinj ne zalučim v bučo!“ zagermi ljubeznjivi mož in pogleda svitlo in hudo izpod čela. Ob enem porine po mizi ostanke svojega kosila.

„Izza verta sem eden gre!“ reče čez nekoliko časa gospodinja.

„K nam?“ praša jo mož, na enkrat ves potolažen.

„Bokal vina ima pod pazho in ne mara, da je tisti Domen, ki je bil pri Jurcu. Lej, sem gre!“

„Le berž mi z mize spravi črepinje, pobriši in izkidaj se venkaj“, priganja gospod Kerševán polovino svojega srečnega zakona. „Da le vina nese, to je dobro ubral, ravno suho mi je po gerlu, prilegel se bo, da nikoli tega.“

„Požerúh!“ godernjala je žena in naglo pospravila. „Da veš, nimaš mi kratko ni malo ne vsega vina izpiti. Polovico ga deni na omaro.“ Rekši se unaakne matica v stransko stanico, ki je bila tudi šola, kedar je imel gospod Kerševán koga učiti.

„Nu, saj sem vedel, kam pes taco moli“, mermral je učenik, „sama kokoš bi rada pila, zato brani petelinu h koritu.“

Zdaj se odpró vrata in Domen pride v hišo.

„Dober dan, gospod!“

„Bog daj dober dan tebi in tvoji roki, ki nekaj rudečega prinaša. Le na mizo postavi!“

Domen stori tako, in se sam vsede tiho na rob klopi pri mizi.

„Saj vem, da je le-to za primako, za drugo menda ne nosiš tega blagá po svetu“, rekel je Kerševán, ob enem pa zgrabil bokal z vinom z obema rokama.

„Le pijte, zato sem ga vam prinesel“, odgovori Domen, „potem pa se bova eno pomenila.“

„To pa še zmiraj.“ Rekši potegne Kerševán na dva duška iz steklenice toliko, da je tretjina vina izginilo. „Dobra kapljica!“ reče obrisavši si usta. „Kako pa kaj tebi?“

„Napek!“ odgovori Domen in izvleče šop starih povezanih in zamazanih papirjev. „Tukaj mi bote prebrali in povedali, katero pismo je tisto, ki ga jaz iščem.“

„Kakovega pa iščeš?“

„Obljubite mi pred po moško, da ne boste za zdaj nikjer in nikomu povedali. Nobeni živi duši!“

„No, lej-ga, kaj se meniš! Saj nisem baba! Kakor češ; če ti ni ljubo, jaz ti ne bom zinil nikdar besede. Porečem, da te še pri meni ni bilo.“

„Poiščite mi pismo, kjer je moj oče in moja dota zapisana.“

Zdajci jame gospod Kerševán pregledovati stare listine. Ker sam ni bil branja vajen, ker ni razumel dobro tujega jezika, pre-

mišljeval je vsaki list pol ure, predno je vedel, da ta ni tisti, čeravno dostikrat ni mogel povedati, kaj je. Vendar se je deržal veličastno in učeno na svojem polomljenem stolu, preobračal pisma zdaj po konci zdaj po čez, zdaj bral od zdolej zdaj od zgorej, zdaj je zopet hudoval se na pisarja, ki je morda že zdavnej v črni zemlji ležal, da je grozovito gerdo in nerazložno pisal. Domen, ki mu je sedel brez besede nasproti in križem roke deržé čakal, katero bo pravo, imel je gospoda Kerševana za modrega in učenega moža.

„Tukaj-le je eno, ki je grajšak podpisan na njem“, reče Keršovan čez dolgo, ko je prekel vse pisarje, ki si niso znali peresa vrezati, da bi bilo spodobno pisati.

„Tisto je, tisto!“ Rekši skoči Domen kvišku, oči se mu zasvetijo in nehoté se stegne po mizi, da bi sam videl na papir, ne pomislivši, da je za-nj vse eno, ako je list prazen ali pa kdo vé s čim počerkan. „Kakó se bere?“

„Le poterpi, prijatelj, poterpi! Meniš, da se vsaka reč tako bere, kakor bi orehe tolkel in terl.“

In zopet je gledal učenik debelo četert ure na list.

„Hudič je to pisal, hudič bode to bral!“ zarenči naposled. „Vrag ti vedi, kaj je to? Tukaj zgoraj se bere tako, da ako ne bo nekdo vzel deklice Mete Koščice, da jej pa za gotovo obeta 3000 tolarjev za doto njenemu otroku. Vendar pa dalje pravi, da to pisanje samo po njeni smerti veljá; ako popred pride med svet, ne veljá nič, nikoli. To-le me pa moti: zapisan in podpisan je zadej Plevnik, menda tisti, ki smo ga predlansko zimo pokopali in pa gospod grajščak. Ne vem, kateri je priča in kateri podpisovavec.“

„To že jaz vem, dajte sem!“ reče Domen in mu vzame list iz rok.

„Menda vendar nisi ti tisti! Pač, kako se pišeš? — Za Koščico! — to je že res. Bog me varuj, ti bodeš imel 3000 tolarjev, za strah božji! Stoj, še nekaj se mi klata po glavi, kaj, ko bi bil grajščak tvoj oče; in ne mara, to je njegovo pismo.“ Tako je djal učenik in debelo gledal.

„Le tiho mi bodite, svetujem vam, gospod! Kedar bodo vsi ljudje govorili, govorite še vi, kedar mene že ne bo tukaj, popred pa ne.“

„Torej Sova je tvoj oče; — hum, kdo bi bil to mislil.“

„Jaz nimam očeta!“ djal je Domen. „Tudi ga ne maram tacega, ko je grajščak Sova, če mi Bog boljšega ni dal.“ Pri teh besedah se mu čelo zopet zatemni.

„Tudi denarjev ne boš maral?“ praša Kerševan.

„Pismo moram imeti, — imela bova pomenek dolg dolg! Pa saj veste, kaj sem rekel, molčite za zdaj ko riba, ako ne, potlej vas ne poznam, in nič dobrega za vas!“

Odide. Kerševan je pa gledal skozi okno in videl, da Domen ne gre po poti, ampak čez vert vse vprek.

„Čudno pismo je to“, godernjal je gospod učitelj. „Kar sem še na svetu, nisem imel tacega v rokah. Pa zlodej me naj vzame, če sem enacega človeka videl in slišal kakor je ta trap, da se tacega očeta brani in da denarjev ne mara, če sem ga prav zastopil; res, zlodej me naj vzame! I, ko bi ga tebi dali, ljubi moj France Kerševan, kaj ne, ti bi svetu pokazal, kako zna pameten človek denar obračati, da mu dosti zaleže in pa nič!“

Motila ga je v tem govoru žena, ki je prišla iz stranske izbe, precej ko je čutila, da je mož sam. Jela je izpraševati, kaj je Domen hotel. Gospod Kerševan pa je bil toliko moški, da jej je za prva odvernili: „Kaj ti tega mar?“ Vendar motil se je, če je menil, da bode s tém mir besedi. Ženska zvedavost je tolikanj bolj pritiskala, kolikor bolj je vina v bokalju zmanjkovalo. Kakor vselej zmagala je tudi to pot in kmalo je bábišče vedelo, kaj in kako. Česar jej mož ni mogel razkriti, to si je v svoji domišljiji sama dodala in dostavila.

„Ne, jaz pa nočem ni ne terpim, da bi ti taka pisma nosili brát, s kterimi se boš zameril drugim poštenim ljudém. Jaz bom že naredila!“ Tako se je jezila slepa ženica.

Ko je šel pred mrakom tistega dne grajski kravji pastir, stari Peter, majhna sesušena podoba, mimo učiteljevega doma, pokliče ga škiljava žena pred vežni prag in mu skrivnostno tako-le govori: „Veš ti Peter, jaz ne morem slišati, če kdo ljudi obira in opravlja.“

Zgubani Peter je naredil kislo lice po tem predgovoru.

„Pred-le pa je bil prišel tisti Domen k našemu, ter mu je prinesel nekovo pismo brat, kdo je njegov oče in kakovo doto bo imel in drugo; pa vašemu gospodu se je grozil tako, da me je bilo strah. Jaz ne maram, da bi se midva z mojim komu zamerila, najmanj pa gospodu vašemu, zató mu le povej to. Veš, drugemu ni treba nikomur, samo gospodu: o pismu, kar sem ti rekla.“

Peter prikima.

„Dobro zapomni, o pismu sem ti naročila. Gospod bodo že vedeli, kakovo in ktero. Pa tega tudi nikar ne zabi, da boš povedal, da sem ti jaz naročila in razkrila, ker se ne maram zameriti.“

Peter se namuzne, pomakne slannik čez oči in gre svojo pot, godernjaje nekaj „o bahjih poštah“.

Od farne vasi, kjer je stanoval učitelj Kerševan, pa do Sovinega gradú je bilo debelo uro hodá. Ko je torej stari Peter priklopal in pritolkel domú, storila se je bila že terda noč. Popolnoma je bil že skoraj medpotoma pozabil naročila. Sreča mu, da je stal Sova, roke v žepu, pred gradom in v nebo gledal; pa ne da bi bil molil, ampak gledal je, bode li drugi dan jasno ali bode sneg. Ker ga je torej pastir Peter videl pred seboj, domislil

se je, kako mu je baba zabičevala. Sname tedaj klobuk z glave ter pristopi k njemu pripovedovaje, kaj je govorila berljava učiteljeva žena. Od kraja se je videlo, da ga Sova še ne posluša; ko pa Peter nekaj čeká o pismu, doti in očetu Domnovem, zgane se dolgi gospod od verha do tal, oberne se naglo k pastirju, in še en pot mu je moral povedati vse.

„Ne pravi nikomur!“ reče Sova. „Nikomur, pravim!“

„Ne bom!“ odgovori pastir in hoče iti.

„Stoj! tu imaš (stisne mu petico v roko); stopi k županu, pa mu natihoma povej, naj pride k meni še nočoj.“

Obernivši petico v roci, ni imel stari Peter več tako terde stopinje ko pred, ampak urno je menceal po gazu proti vasi. Ne dolgo potem pride ž njim oče župan, kateremu se je na obrazu poznalo, kako ga veseli, da so ga gospod grajščak na novo poklicali, in pa da je neznano radoizvêden, kaj mu bodo povedali novega.

VI. Materna pripoved.

Poglejmo zopet gori v kočó, kjer je bila stara Domnova mati. Ona in sin sta v živem razgovoru. Na solznem obrazu starkinem se zna, da jej sin ni delal posebnega veselja.

„To res ni lepo“, govorila je stara mati, „ni ne prav, da me okradeš, da mi vzameš po sili, česar bi jaz ne smela dati. Oh, kaj bom počela, jaz reva, Bog mi grehe odpusti! Molči, ne boš dolgo živel in ne bode se ti dobro godilo na svetu, kar se obeta pridnim ljudém v četerti božji zapovedi, zakaj ti me ne spoštuješ, ne delaš, kakor ti jaz velim in želim, ampak po svoji glavi in termi se ravnaš. Zakaj si mi vzel pisanje iz skrinje, in si ga nesel po svetu — Bog ti meni pomagaj — in jaz sem prisegla, da ga ne bo nihče pred mojo smertjo v roke dobil in da — o Bog in svet Damjan tvoj patron! — sam ti si kriv, da imam jaz greh; ti me boš pahnil v pogubljenje! Molči, Domen, ne bo se ti dobro godilo, ni dolgo ne boš živel, ker me tako poštuješ!“ Tako je starka govorila in solze točila.

„Šaj ne maram, dolgo živeti; nimam kaj delati!“ pravi sin.

„Kaj?“ prašala je starka, „ne maraš? To je zató, ker si se zdaj ene dni ves premenil, nočeš moliti. O Bog mi pomagaj, kaj bo s teboj? Pred sem te bila vesela, zdaj pa mi grob koplješ.“

Molčita obá; mati joče, sin pa pred sé zre, kakor bi bil lesen.

„Mati, zakaj mi niste dali boljšega očeta?“ spregovori poslednjič. „Ali je res Sova oče moj, kakor se bere in kakor sem slišal.“

„Res!“ odgovori starka in zdihne.

„Zakaj mi niste hoteli popred povedati?“

Starka v drugič vzdihne, potem pa jame pripovedovati :

„Stoj, hočem ti vse razložiti, Bog mi bo greh odpustil, zdaj ko nekoliko veš, je bolje da ti vse povem. Imela bi jaz možiti se s Tihovim Matijem — zdaj je že umerl, ti ga nisi poznal — o da bi se bila, nekterih solz ne bi bila pretočila, nekterih noči ne prečula. Pa kaj, Bog me je hotel udariti, morda zavoljo tega, ker nisem bila pohlevna in ponižna. Tačas je bil ta Sova mlad, komaj dorastel. V prvo me je ogovoril, ko sem prala, bil je dobrih besedi in jaz sem mu verjela. Skrivaj je hodil za menoj, jaz sem se veselila, da me bo zares vzel, kedar njegov oče umerje, zato sem popustila Tihovega Matija. Sova pa je že precej izza prvega menil le za nos voditi me. O da bi bila jaz vedela! Ko sem mu naznanila, da boš ti prišel na svet, tačas mi je še le povedal, da me zares ne more vzeti. Nič ni pomagalo, da sem jokala noč in dan, da sem mu očitala, kaj mi je popred obetal. Na zadnje ga še celo blizo ni bilo. O kaj sem jaz terpela! Ljudje so si šepetali na uho, kazali za menoj, koder sem hodila. To mi je bilo za umreti. Nihče pa ni vedel, da bode otrok Sovin, jaz tudi nisem hotela povedati.

„Služila sem tačas za deklo. Bilo je menda v nedeljo popoldne. Jaz sem volji pasla v senožeti sama. Sedela sem na kamnu in jokala. Premišljevala sem, kaj bo z menoj. Za otroka, to je za-te, nisem bila v skerbi, rekla sem: „Kar njemu ga ponesem, on je oče njegov, bode že skerbel za-nj, če jaz ne bom mogla.“ Hudo mi je pa bilo, grozovito hudo, zavoljo ljudi. Kaj bodo rekli mati, kedar izvedó? Kako bodo govorili ljudje? Komaj sem bila grešila, kazen je bila že v meni, v mojem sercu. Najhujše mi je delo pa to, da me je mladi gospod tako prekanil, in potem pustil. Ko so mi tako solze letele z lica med persti v krilo, prijel me je nekdo za ramo, Sova je bil.

„Kaj meniš, tačas je bil drugačen ko zdaj, in tudi jaz sem bila mlada in eni so mi rekli, da nisem gerda.

„Ko sem ga zagledala pred seboj, začela sem se bolj na glas jokati in očitati mu, da je on tega kriv. Smilila bi se bila vsa-cemu človeku, njemu se pa menda nisem. Vsede se zraven mene in mi tako-le govori :

„Ljuba moja! vzeti te ne morem. Oče mi je ženo zbral bogato; ako tebe vzamem, pridem ob poštenje in ob vse. Pa tudi tega ne sme oče vedeti, da imam jaz sina s teboj.

„To bo pa vedel, sama mu ga prinesem!“ rekla sem mu jaz.

„Bodemo videli. Jaz bom skerbel, da ne bo takó. Le poslušaj me. Mahneletov Martinek (to je bil gerd človek, zdaj je že umerl) — saj ga poznaš — in pa še dva druga ž njim bodo prisegli, da otrok ni moj, ampak Martinekov, in jaz bom tudi tajil, kdo bo tebi verjel?

„Meni je bilo čudno po glavi, togotno sem ga zmerjala in psovala.

„Počakaj“, rekel je on, „ako pa molčiš in mene ne imenuješ, dal bom tvojemu otroku lepo doto zapisati. Kedar bo dorastel, bodem jo izplačal, samo molči. Dam ti zagotovilo.

„Le premisli si, ali hočeš otroka navezati in po svetu iti kruha prosit, — in tako se ti bo tudi zgodilo, ako si upaš reči, da je otrok moj — ali pa hočeš, da bode imel otrok nekdej premoženje in da bode tudi tebi dobro potlej. Izberi, ktero hočeš, to ti pa povem, da gotovo bo za-te najslabejše, če ne storiš tako, kakor ti pravim. Vse bo verjelo, da je Martinek — saj poznaš smolarja — oče tvojega otroka, za njega in za priče me ne skerbi.“

Cel teden sem potlej mislila, kaj mi je storiti. Razvidela sem, da ne opravi veliko proti grajšakovemu sinu. In mislila sem tudi, če ga ravno tožim, vzel me ne bode, po postavi bi dobila komaj toliko, da bi se sama preživila, otrok bi ne imel skoraj nič. Mene tako ne bodo ljudje nikamor več marali, torej moram skrbeti, da se bo otroku boljše godilo, kakor se je meni, kedar doraste. Lej Domeu! tako sem te ljubila, preden si beli dan zagledal! Torej sem sklenila, da bom privolila na to, da ne imenujem človeka, ki mi je tako nesrečo nakopal na glavo.

„Pri prvi priliki sem mu povedala. Ni mi hotel popred pisma pisati, predno sem mu prisegla, da ne bom povedala nikomur pred smertjo za-nj. Še le po moji smerti naj bi ga imel otrok v roke dobiti. Potlej še le je pustil, da je ranjki Plevnik prišel za pričo, on je gledal, da je pisanje dobro. Ta mož je bil edini, ki je vedel, kdo je moje revščine kriv, on mi je tudi marsikaj preložil, Bog mu daj nebesa, on mi je dostikrat pomagal, ko ni nihče vedel za-me. On bi bil tudi pismo spravil, ko bi se bilo primerilo, da bi bila jaz popred umerla, preden je bil Sova gospodar.

„Ali vam ni on nikoli nič dal?“ praša Domen, ki ves čas ni pogledal materi v obraz, ampak nepremaknjeno sedel na svojem mestu pri miznem oglu.

„Kdo? Sova?“ povzame stara. „Ne rečem nič, a ne dosti več. Tačas, ko je bilo meni najhujše, ko si ti prišel na svet, ko nisem imela kam stopiti čez prag, ko me nihče ni hotel pod streho, k ranjci materi, ki sami niso nič imeli, pa si nisem upala, tačas ga ni bilo. Šel je bil nekam iz dežele. Dostikrat sem menila, prelomiti prisego, ki sem jo prisegla in stopiti s teboj v naročji pred ranjcega starega gospoda, očeta le-tega Sove, in povedati mu, kako in kaj. Pismo imaš v roci, reklo mi je nekaj, dokažeš lahko. Pa vselej me je varoval angel varuh; pomislila sem, da boš ti imel nekdej dovolj, da je greh prisego prelomiti, čeravno je bila bolj po sili storjena, da sem imela svojega zapeljivca vendar nekdej rada in da ga ne smem osramotiti pred svetom, in terpela sem. —

Pozneje mi je dal včasí skrivaj kak denar, vendar nikoli veliko, skop je že od nekdaj, že tačas je bil. Tudi menim, da je za pervega on rekel Jurcu, da je tebe vzel in mene semkaj vtaknil na stare dni; vendar Jurce ne vé ničesa. Da bi mu bil pa kaj dal zató, tega ne vem. To vem, da je želel že nekterokrat, da bi jaz umerla, in da bi se pisanje izgubilo, sosebno ker se boji svoje zdanje žene, ktera pride, kakor veš, le po letu doli, po zimi pa je neki v mestu. Rad bi videl, da bi tudi tebe ne bilo, pa to nič ne dé, ti moraš spoštovati ga, moliti za-nj, tvoj oče je. Še bolj potreba ti je pa molčati in ogibati se ga.“

„Nikoli ne pojde v nebesa, ako bo čakal na mojo — sinovo molitev, peklenšek mu bodi boter!“ zarenči sin zamolklo.

„Ne kolni! to je zoper božje in cerkvene postave; grozovit greh!“ svari mati.

„Pravite, spoštuj!“ godernjal je dalje Domen, „menda zató, ker me ga je sram bilo, še predno sem se rodil, ali zató, ker vam je tako prijazno postregel, ali morda zató, ker bi me bil že za mladega najrajši v žlici vode vtopil; morda naj ga mar spoštujem, ker je prepovedal Jurcu, da bi mi Anko dal (preverjen sem, da je tako), da mu je svetoval izpoditi me iz hiše, da me misli zdaj med vojaké dati — —“

„Kdo ti je to povedal?“ seže mu mati v besedo.

„Jaz vem; — kdo mi je povedal, naj grem pisma iskat v vašo skrinjo, za ktereга ste sami vedeli? Kdo mi je očeta imenoval, malopridnega človeka, kteremu bom črepinjo stolkel? Jaz vem, da je pismo od vas kupoval in da vam je žugal, mene v vojaščino dati, če mu ga ne izročíte. Pa Domen, vaš sin, ne bo nosil puške, ne bojte se. Popred ne bo Sova več trave tlačil, ko jaz po straži hodil. — Tako je mati, vse to vem in še katero.“

„Za strah božji!“ rekla je starka, ki je strahoma mislila, da je morda njen Domen hudemu duhovu zapisan, kajti nemogoče se jej je zdelo, kako bi bil te in take reči izvedel po drugem potu. Vendar kmalu jo popusté te misli in jela je zopet tožiti in tarnati nad sinom, naj ima pamet, naj se ljudi, vzlasti očeta, grajščaka Sove ogiblje, dokler se mu je bati vojaščine, sicer pa naj ničesa ne počenja, kar mu je na jeziku. Še posebej ga je prosila, da bi jej dal pismo nazaj, da se ne izgubi, a Domen je odgovarjal: „Meni ga je treba!“ in vse prošnje materine so bile bob v steno.

„Kod se pa pride v to luknjo, jaz nisem jazbec!“ renčal je nekdo zunaj kočé na okno. Domen je precej spoznal glas in utišil staro mater, ki gluha, kakor je bila, ni slišala nikogar pred durmi in je tožila in prosila v svojo mer.

„Odpri, Domen!“ kričal je Ureh s Kostela, zakaj on je bil in nihče drugi.

Domen gre ven, odpre škripava vrata in berač Ureh stopi v hišico.

„Dober večer vam Bog daj, mati, in dobro večerjo!“ reče berač vstopivši se na široko sredi hiše in sloné ob palici.

„Kdo je pa, Domen?“ praša starka sina.

„Le oči odprite mati, pa pogledjte Zaplatka Urha s Kostela“, odgovori berač glasno.

„I le pojdi doli v vas“, reče stara mati na to, „mi te ne moremo imeti, saj vidiš, da nimaš kje ležati pri nas. Zakaj ne greš v vas doli k Jurčevim, županovim?“

„Čakajte mati, ne odrekujte mi strehe; saj vas nisem prosil. Bog me varuj, da bi nadložnim ljudém še jaz nadlego delal. Saj vem, kje je Jurčeva listnica. Tam v lopo zlezem rajši, kjer imava s sultanom vsak en kot v listji. S psi sem znan, z ljudmi prijatelj, mraz se me že ne prime, — potlej me ne skerbi prenočišča dobiti, tudi ko bi mi Jurčeva ne bila postelje napravila za nocoj v gorki hiši za vrati, kakor jo je. Vidite mati, tako je, jaz vas ne prosim nič. A Domnu bom eno rekel.“

Rekši se oberne od starice proti Domnu in mu zašepeče: „Anka ti pošto daje, da pridi doli precej, nekaj bi ti povedala grozovito silnega. Pojdi greva!“

„Kam greš, Domen?“ praša mati skerbljivo. „Bodi domá, po noči ni dobro okrog hoditi, saj veš česa se ti je bati.“

„Jaz se nimam in se ne bojim nikoga! Vojak ne bom, mati, to sem vam povedal, tudi ne, ko bi bil moj oče devetkrat grajščak in bi se napejal po dnevi in po noči.“

„Da bi te končaj! to je beseda, Domen, to!“ reče berač. „Le utolažite se mati stara, pojte spat: spanec bolji ko žganec, mati.“ Izgovorivši zadnje besede zapiral je že berač vrata za seboj in za Domnom.

Gosto so zunaj bliščale zvezde na nebu. V vasi doli v dolinici je bilo vse tiho. Le daleč tam se je slišalo lajanje, kateremu je tudi v vasi kak pes začasno odgovarjal. A mraz, ki je bil tem hujši, kolikor jasnejše je bilo nebo, primoral je tudi žival pomikati se v zakotja. Luči so se svetile tu in tam iz oken, ako niso bila prikrita očém s sadnim drevjem ter naznanjevale, da vaščanje še niso pospali, ampak zbrali se okrog dobro založenih peči k veselim pozimskim opravilom.

„Kaj pa je rekla Anka?“ praša Domen berača, ko sta stopala po gazu od kočé navdol.

„Kaj ti bo rekla!“ odgovori berač. „Rada te ima; tega pa špehomavhi Urhu s Kostela ne bo povedala, ne bo! Ali nekaj drugega je bilo. Jaz sem bil za mraka prišel tjekaj — drugam ne zahajam rad. Mislim sem kakovo na struno napletati, da bi bili dekličí laglje kolovrata verteli. Pride mi pa že ponoči župan in

nekaj Jurcu gospodarju na tihoma pošepeta zunaj v veži. Precej po tistem je prišla Ančika bleda v hišo po terske, kaj-li vraga, in ko je šla venkaj iz hiše, zdelo se mi je, da mi je pomuznila: „bale ven Ureh bale“. Le pograbim mavho na ramo, batino v roke, rečem dekličem predicam, ki sem jim ravno tisto pripoved pravil, kako je bila grofinja na šteklji obvisela, da me je nekaj jelo noter po životu grizti, in hajdimo skočim v vežo. Na pragu je Ančika stala — buzarona, bistra deklica! — in je rekla: „Pojdi Ureh, pojdi“, pravi, „pojdi gori na Hribee in povej Domnu, naj pride precej, še nocoj, jaz mu bom nekaj povedala“. To pa to, pravim jaz, tebi pa grem na Klek, kjer stanuje hudir in čarobnica pleše na metli, in če ti rečeš, še nocoj sem gori. Tako sem jej rekel. — Pa vrag te polomi, Domen, počasi mi hodi, kdo te bo dohajal.“

Tako je berbljal berač vse v enem dušku. Kolena so se mu šibile in zvonile od mraza, ko je na pol tekel za hitro stopajočim Domnom.

„Umna deklica!“ klatil je dalje berač. „Ako ti Bog sreče dá, pa jo boš dobil. Ko sem šel mimo kozolca, videl sem nerove cunje razobesene po prekljah, in precej sem se domislil, aha! to je Ankina prevara, ako jo kdo zunaj dobode s teboj govorečo, rekla bo, da je šla le oprane obleke iskat, ktere je pozabila. Pa le pomenita se pošteno, jaz grem v hišo in bom take česnjal in pravil, da duša ne bo vedela, kedaj pojde Anka iz hiše, vse bo mene poslušalo.“

„Kaj mi bode neki povedala?“ reče Domen.

„Kaj? Jaz bi ti uganil in ne rekel dva pota; župan ni zastonj prišel od gospoda Sove in oglasil se pri Jurcu. Saj veš, kaj ima župan opravka in Jurec, ki je med možmi lovci. Tvoj oče bi rad videl, da bi ti oblekel vojaško suknjo in da bi kaj skoraj poginil na tujem. Pa veljá, da ti to pové.“

Prideta do vasi. Veselo vretje in vpitje je bilo slišati iz Jurčeve hiše. Domen se ustopi v senco pri kozolcu ob skladanici naloženih dervá ter čaka. Berač pak poterka na duri, pride mu nekdo odpirat, in kmalo potem so bile slišati iz hiše sem njegove brenčeče strune in na pol hripav glas, ki je neko pesem drobil zraven.

Kmalu se zopet natihoma vrata odpró, plaha deklica pride venkaj, stopi tiho na tnalo, posluša, ni-li nikjer nikogar in na lahko zakašlja. Ravno tisti glas jej odgovori od derv sem. Stopi tje doli:

„Ah, Domen!“ reče ko mladenča zagleda, „varuj se in skrivaj se, lovili te bodo, župan je danes mojemu očetu pravil. Naš oče niso privolili, a grajšček tako hoče in pravi, da te morajo imeti.“

„Nič se ne boj!“ reče jej Domen ter jo hoče prijeti za roko. A v ta hip se je slišalo veliko stopinj gori ob oglu. Na prvi šum plane dekle v vežo, in Domen je sam premišljal, sklonjen ob skladanici in naslonjen na polena. Ko so se stopinje približale, spoznal je Domen, da so možje lovci. „Tebe gredo iskat!“ djali si je in nehoté stisnil bukovo poleno v pest.

(Dalje prihodnjih.)

Nedolžnemu očesu.

Res lepa na nebu danica je mila,
Ko jasno rodi jo večerno nebó;
V nesrečna nam serca uliva hladila,
Zató se upira v njo rado okó.

Da lepi so jutranje rose kristali,
Ko žarek za žarkom se vanjo uprè;
Da krasni so biseri demantni mali,
Tajiti si upal ne bode nihčè.

Svitlèjši pa kakor danica je jasna,
In krasniši kakor kristali ste vi;
Svitlèjši ko vsaka svetloba je časna,
Je, deva nedolžna, kras tvojih oči.

Zamaknjen rad gledam v nedolžne ti lica,
Zamaknjen še raji ti gledam v okó; —
Ko v njem zaleskeče pa rosna solzica,
Je združeno z zemlje bliščobo nebó.

Ne brani, da so mi odperta nebesa,
Da vživam na zemlji veselja sladkost,
Dovoli da žarki mi tvoj'ga očesa,
Otajajo led vselej serčnih britkost.

Gr. Krek.

Sebastjan Klonovič.

(Konec.)

VII.

Silna burja je divjala v Polskej. Zamojski že tri dni leži v grobu, in nobenega ni, da smelo povzdigne svoj glas.

Akademija krakovska se je zapletla v učene prepire. Davni čisti vir njenih nauk je usahnil; na mesto svitlobe se je valila temna zadušljiva megla po deželi.

Bil je krasen, zimski dan. Iz akademije je vrela mladež, in vrišče hitela za florijanska vrata, da tudi ona vidi nenavadni prizor. Sešla se je silna derhal, da-si ravno razun nekoliko vodjev nobeden ni vedel, kaj se bode tu godilo.

Naposled se ustavi vsa derhal na malem zelenem griču. Tu je gorel ogenj. Najstarši vodja stopi v sredo, in neko knjigo potegnivši izpod plašča, vzdigne jo in pravi:

„Quid praemii verbis tam dignis?“

„Carnifex et ignis!“ odgovorilo je nekoliko okoli stoječih.

In knjiga je zletela v ogenj.

Nastal je velik hrup in krik. Eni so kričali to, drugi uno, derhal se je pa veselila, da ima česa gledati. Knjiga in njen pisatelj sta zapadla prekletstvu, derhal je vdarjala v smeh in ples, kakor je to navada o tacih prilikah. Nobeden ni prašal, je li to pravično ali ne. Dosti, da se je reklo, in na tisoče jih je ponovilo ravno isto.

Malo dalje od tega vrišča je stal meščan, in vedoželjno zerk na nenavadno to pozorišče. Imel je poln rudeč obraz, modro obleko in rudeč pas. Poleg njega je stal mlad mož tudi v mestni obleki.

„Kaj imajo tu, Šimen?“ prašal je starši.

„Ne vem, gospod župan“, odgovori mlajši, „ali jaz se nekako bojim. Skoraj da je to knjiga kacega čarovnika.“

In oba sta se prekrizala, potem pa, ker ju je radovednost oserčila, stopila sta med derhal, da kaj pozvesta. Nekdo jima je povedal, da je to knjiga poljskega pesnika Acerna, v kateri biča gospodo in . . . Meščan, zaslišavši te besede, prebledi, in zahvalivši se neznanemu, prime Šimna za roko in pravi:

„Hitiva v Sulmerice. Jaz moram plačati za sveto mašo.“

Bil je Martin Sirotek.

Mladi meščan ni mogel zapopasti, kaj je župana tako hitro premenilo. Bil je zdrav in vesel in vedel vedno kaj šaljivega

povedati, danes pa nič ne govori, samo da so se mu ladije potopile.“

Tako sta popotovala nekoliko dni. Šimen je natihoma molil za sulmeriškega župana, ker je mislil, da ga je „Bog prenesi“ obsedel.

Naposled zapazita lipe sulmeriške. Pod lipami je počival popotnik, glavo je podpiral z desnico, in zrl na križ sulmeriške cerkve. Župan pogleda popotnika, in sodé po slabi obleki, da je berač, poišče nekaj drobiža ter mu ga podá rekoč: „Moli za dušo Sebastjanovo.“

Popotniku se obesi glava, obriše si solzo, ozrè se v rudeče županovo lice, in praša: „Ali vam je Sebastjan bil v rodu?“

„Ne, ali jaz sem odrastel s Sebastjanom, kateri je izgubil svojo dušo.“

Še ves vtopljen v to, kar je v Krakovem vidil, Sirotek ni opazil, kako se je popotnik spremenil na njegove besede, kako so po njegovem obrazu lile vroče solze.

„Od kod ste prišli?“ praša Sirotek čez malo časa.

„Daleč — iz Lublina.“

„Morda kaj veste o Klonoviču?“

„Poznal sem ga, bil je načelnik . . . sedaj je padel.“

„Ah moj Bog!“ klikne Sirotek, „idite z menoj, imam velik dom, tam dobite kaj za prigrizek. Lahko mi kaj poveste o njem.“

Popotnik se zahvali meščanu za gostoljubnost ter obeta, da poznejše pride, ko malo počije od dolgega popotovanja.

„Prašajte le za župana“, djal je Sirotek odhajaje.

Popotnik se je zopet vsedel pod lipo, in zakril oči. Vpadle njegove persi so začele globoko vzdihati, oči mu je zalil potok solzá. — To je Sebastjan Klonovič.

Pa kdo bi ga spoznal v rodnem mestu? Krasni mladeneč ponosne rasti se je spremenil v zgurjenega starca, premožni meščan v berača. Nekdaj so črni lasjé kinčali njegovo glavo, sedaj jo krije pleša, in po raztergani obleki visi nekoliko sivih las, kakor cvetje, ktero je slana poparila. Tudi drug njegove mladosti ga ni spoznal, — tudi serce ni moglo uganiti, da je on — davni prijatelj.

Sedel je v zeleni travi, in onemoglo glavo položil v vonjavo cvetje. Drugekrati bi bilo to cvetje v njem izbudilo rajsko čutje, in zazibalo ga v zlate sanje, sedaj pa se mu dozdeva, kakor zakajeno kadilo kraj mertvega trupla, in blesk cerkvenih streh gori mu kakor lampa za pogrebom . . . samo nobenega ni, da mu zapoje „requiem!“. Tu na domači zemlji ni mogel obstati, ko bi hotel v njej počivati, ne bi bil smel prezirati je, ampak jo pošteno obdelovati. Le-sem, kjer je bil zagledal prvi žarek svetlobe, le-sem je sedaj privlekel poterte svoje kosti, in treba je bilo sedaj, milosti prositi pri onih, ki so mu nekdanj zavidali.

Ne, tu ne more ostati, ker tu bi ležal kraj prahú svojih očetov, in njemu je bilo umreti, kakor zapuščeni siroti. Vse bridkosti so ga že obiskale. Tu bi ga sijajno sprovedli zarad njegovega očeta, ali on je kot berač moral vleči se v grob.

Taki čutljeji so mu tergali serce. Nazadnje je vstal, obrisal solze in šel v mesto.

Kraj terga se beli podolgast dom. Dva dimnika, škodljasta streha in veliko predhišje, — vse to kaže veliko imetje. Pred hišo se solnči velik kodrast pes. Za hišo se vidi sadno drevje, in še naprej prostira se polje. Kdor je hodil mimo hiše, navadno se je odkril, ker je pri oknu ali na dvoru sedel, spoštovani in ljubljeni Martin Sirotek. Cele dni je sedel na klopi, ker je gospodarstvo izročil sinovom. Bil je vedno vesel, rudečih lic in bistre duše; vedno se je smehljal mimo hodečim, ž njimi se je razgovarjal sedaj o tem, sedaj o unem, pogosto se šalil, v potrebah svetoval in nikoli ni pozabil, da je stari Klonovič tudi njemu tako svetoval.

Danes je prišel z daljnega pota, iz Krakova, kamor je bil šel, da se pokloni truplu sv. Stanislava mučenika, in na njegovem grobu zahvali Gospoda Boga za obilno srečo. Spolnivši to obljubo, imel je serce tako čisto, vest tako pokojno, — ali v duši ga je vendar le pekla neka tuga, ktere se nikakor ni mogel iznebiti. Ni mu šlo iz glave, kar je v Krakovu vidil in čul; tudi milošnja, ktero je podal beraču, ni mogla razvedriti ga. Sedel je na klop, deset tolstih krav je prišlo iz njegovega hleva in skakalo okoli njega; veliki pes se spusti za njimi, pa se spet verne, leže k njegovim nogam in priliznjeno začne lizati mu roko. Ali gospod Martin ni videl svojih krav, ni nasmejal se psu, nič ne — še mimo hodečih ni pozdravljal.

Župan je mislil in mislil o Sebastjanu, ki na tujem kje roki steguje za milošnjo! Kdo kaj podeli človeku, kteremu se knjige zažigajo, in ki je pred ko ne peklenšeku zapisal svojo dušo!

Gospod Martin zaderheče; na to zapazi onega popotnika, ki je o Sebastjanu vedel toliko povedati. Podá mu roko in prosi ga, naj zraven njega sede na klop. Spomnil se je starega Klonoviča, ki je vedno rekal, da se sirot ne smemo sramovati.

Popotnik mu je pripovedoval o Sebastjanu, kako je kraljem v roke segal, kako je poznejše bil načelnik, kako je brodaril po Visli, in kako je padel v nesrečo. Žena ga je zanemarila, prijatelji so se ga sramovali, v celem Lublinu ni ostalo kotiča za-nj.

Ta povest je pretresla župana. Začel je tugovati, ker je Sebastjan prezerl očetovo dedino, ker je še kot mladenič oholo nosil glavo, sponašaje se, da ima več možganov, kakor vse mesto. Ni ga bilo domú, da bi bil očetu zatisnil oči, in ko je on, župan, šel v Krakov, pravil mu je Sebastjan take reči, ktere se samo norim verté po glavi. Vso zemljo je imenoval svojo . . . in v vsej

tej zemlji sedaj nima kotiča, da počije, kar ima celo najzadnji vsakdanji delavec. Na zadnje meščan še doda, da je Sebastjan gotovo bil malopriden človek, ker ga toliko zlo preganja po svetu.

„Ljudjé velé, da je bil pošten“, ogласi se popotnik.

„Pošten? Zakaj so mu knjigo zapalili?“

Bridek smeh je šinil pesniku prek bledih lic; iz oči ste mu pritekale dve solzi. Obernil se je, da jih meščan ni zapazil.

„Od onega časa, ko sem bil to vidil“, nadaljeval je gospod Martin, „nemirno mi bije serce, rekel bi, da se boji.“

In zopet je na dolgo in na široko pripovedoval, kako je to velika zmota v take reči vtikati se, kakor Sebastjan; gotovo je hudemu zapisal svojo dušo, in kam ga je pripeljala oholost, ker je mislil, da je modrejši nego vsi drugi. In obžaloval je druga svoje mladosti, ki sedaj nima ne poštenja, ne vere, in zraven iskreno terdi, da bi se obotavljal pomoči mu ali spoznati ga.

Klonovič ni mogel dalje poslušati. Vstal je in hotel iti; župan ga je ustavil, ker je za-nj dal umesiti hleb za popotnico.

„Vzemite ta kruh“, govoril je župan, „on je s polja Sebastjanovega. On mi je bil velel, naj se dá sirotam, ali jaz sem se spremislil, ko bi se kedaj vernil in potreboval ga. Zató sem pridružil nekoliko juter k svojemu polju; kar vsako leto dobim, devam na stran. Sedaj, ko je revež, dal bi mu te novce, ali kje ga najdem, kje ga najdem?“

„Bog vam poverni!“ djál je popotnik, vzel kruh, poljubil ga, in dve gorki solzi ste se mu pocedili po licu.

„Zakaj niste izveršili, kar vam je naložil?“ djál je čez malo časa županu, „ta vaša varčnost more s časom biti Judeževa mošnja, in peči vas utegne, kakor njega oni srebernjaki.“

„Bog obvaruj!“ kliknil je meščan in prebledel. Začel je misliti, ni li ubogemu Sebastjanu krivo storil, ker je 14 let vžival njegovo zemljo. „Mošnja Judeževa“, to ga je zazebló v sereu, tako strašno, tako okrutno! Dozdevalo se mu je, kakor da je to besedo nekje že slišal.

Ubogi popotnik se je odpravljál, poprej pa še prosi župana, naj mu pokaže Sebastjanovo dedino; ker se toliko govori o tem človeku, vredno je, da se pogleda njegov rojstni kraj in zapuščena dedina. Tudi župan je zaželel viditi to puščobo, in oba sta šla k staremu jesenu, ki se je vidil izmed mestnih biš.

Nekoliko juter nekđaj obdelanega polja je ležalo zapuščenega. Na gričeku je vidil grobljo, obraščeno s ternjem.

„Tu je stal Klonovičev dom“, spregovori župan, in pokaže grobljo, „tam-le so še ostanki nekdanje peči, kjer sva pred 50 leti s Sebastjanom sedévala in poslušala starega Bartoša, ki je bil brodar, in toliko čuda nama pripovedoval o Visli.“

Ko je to izgovoril, skočil je nazaj, ker je v podertinah zapazil gada, kako se je solnčil.

„Beživa od tod!“ klikne popotnik, „tu ni za naju“.

Župana mraz spreleti po vsem životu.

Med tem se je solnce nagnilo na zapad. Zlati žarki so čudno obsevali tužno groblje.

„Tu ni za naju!“ mislil je pesnik, „meščanje bi me kakor Joba vergli na gnojnišče, niti bi mi kdo dal požirka vode... O solnce, ti zvezda moje mladosti, poslavljam se s teboj! Z isto svitlobo si žarelo nad menoj tudi ondaj, ko sem sanjaje po tej dolini lovil pisane metulje, kedar sem na tej loki dihal hladni jutranji zrak. O solnce, sedaj je mračno v moji duši, čutim, da se bliža grobna noč!... Kaj mi razjasni temni grob?“

Sirotek se je zavzel, ker se je ubogi popotnik divno preobrazil. Postava se mu je zravnila, ves se je pomladil, in v njegovem licu... v licu je nekaj bilo... nekaj znanega. Ali preden se je Sirotek zavedel, čutil je, kako je hladna roka stiskala njegovo roko, in ko se je ozerl, popotnika že ni bilo zraven njega, že je izginil v jesenovem zahladji, kakor blede senca.

Ko se je začelo mračiti, vernil se je Sirotek domú. Nekoliko meščanov je došlo, da pozdravijo župana, ali on se je zahvalil. Na zadnje se vleže in zaspi. Čudne sanje so mu rojile po glavi, nenavadne osebe so mu migljale pred očmi. Dozdevalo se mu je, da gleda Sebastjana, kako se valja po berlogu, in ko mu je hotel shranjeni denar izročiti, čutil je, kako da si je opeknel perste. Pred njim se nastavi Judež s kuštravo brado, a v roci derži mošnjo iz risje kože. Sirotek se prekriža, izmoli vero, ali prikazen ni hotela izginiti. Obličje ubogega popotnika je na-nj gledalo izza kota, in čedalje podobnejše postajalo Sebastjanovemu. Mislil je, da je nekdo v osebni beraški prišel k njemu iz unega sveta, da ga opomni tujega blaga.

Sirotek si obriše znoj raz čelo, in prižgè svečo.

Zjutraj koj gre Sirotek k spovedi, in ko si je pomiril vest, napregel je voziček, in za dolgo se odpeljal od doma.

Pesnikov duh ga je vabil za seboj.

VIII.

Zimska megla se je vlegla po ulicah lublinskih. Bilo je temno in burno; pred posvetovavnico je zaklicala straža, da je polnoči.

Na grebljevski ulici je viditi kup ljudi; prav težko nekaj nesó. Ko so prišli na terg, hiteli so naravnost proti jezuiškemu samostanu. Stolpa samostanska sta bila danes nekako strašna; križi in strehe so se zavile v gosto meglo, -- nobene zvezde ni mergolelo na nebu.

„Odpri!“ kričali so na samostanskih vratih, kjer se je šlo v tako imenovano bolnišnico.

Vratar je pred ko ne pričakoval gostov, ker je koj na to zarožljaj s ključi, in odperl, — kup ljudi je molče stopil v samostan. Zopet so vrata zaškrpala, zaperla se, in postalo je vse tiho in gluho.

Zjutraj je po celem Lublinu počil glas, da v jezuiški bolnišnici umira Sebastjan Klonovič. Milostljivi ljudje so ga našli na ulici, ter izprosili mu v bolnišnici topel kotič, kjer naj umerje. Našli so ga v strašni bedi, prezeblega, umazanega, shuššanega od gladi in boli.

Sedaj so se spomnili Klonoviča. Nekteri so prileteli na vrata samostanska, da kaj pozvedó. Bila je to pusta, neusmiljena derhal, ktereje je vse eno, naj gre za sprevedom, ali hiti za svatovi, ali zločinca spremlja na morišče, da ima le kaj gledati, kaj poslušati. Pametnejši so ostali doma, samo da jim kdo ne poreče, da oni poznajo človeka, ki je oskrnil čast in vero.

Ali tudi v samostanu se je vzdignil nenavaden vriš. Redovnici se se sukali sem ter tje, z zdravili in breviri, da bi bolnemu utožili razvneto kri, in nad umirajočim molili psalme. Nekoliko pobožnih duš je šlo v cerkev; niso prašale, kaj se je zgodilo, poklekile so in ponižno molile.

Na pragu je klečal meščan. Siv kaftan z rudečim pasom je jasno kazal, da je tujec v Lublinu, in da je iz Šleskega prišel. Vroče je molil, in med vrati klečal, kakor oni colnar v tempeljnu.

Dolgo je molil, in znoj s čela brisal. Na zadnje je vstal in šel proti samostanskim vratom.

Na vrata je prihrumela silna derhal, in pripovedovala neslišane reči.

„Jaz sem ga vidila s svojimi očmi“, govorila je baba iz bolnišnice. Vidila sem, ko so ga nesli. Sedela sem v cerkvi... Češčena Marija, milosti polna...“

„To pa že ne more biti!“ oglasi se kovač, „saj ima ženo.“

„Ženo?“ odgovorila je baba. „Kako ženo? Od Kristine se je že pred tremi leti ločil...“

„Gotovo je bil pijanec“, menil je kovač.

„Ne obrekujte ga!“ odverne baba. „... Imela sem tožbo z judom zaradi svoje hiše. — O moj Bog! ko bi bil še on sodnik, ne bi bila prišla na beraško palico! Juda, ki ga je hotel podkupiti, dal je pošteno našeškati... Sveta Marija, mati božja...“

„Vsa njegova nejevolja izvira od tod“, oglasi se neki starček, „ker je bil prepošten, to je. Dobro pomnim, kako je karal pisarje, ki so denar, zapuščino Janeza Cehlakova, med se razdelili, sirote pa so tirali v bolnišnico.“

„Da, da, pošten, prav pošten je bil ta človek“, priterdilo jih je nekoliko. „Bog mu daj lahko smert!“

„Kaj pa njegova žena?“

„Ali je ne poznate, Sebastjanovke, hčere tistega koravdarja? Ima dve hiši, oblači se v svilo, in o njem še slišati noče!“

„Groza, kaj se vse godi po svetu“, zavpije kovač. „Nekdaj je tako dobro živel, sedaj pa umira na goli slami... kakor berač. Jaz bi mu koj prinesel svoj kožuh!“

„Pojdi rajši na svoje delo“, oglasi se meščan v temnem županu. „Ali ne veš, da je on brezbožen človek? Če te kdo sliši, mislil bode, da si ž njim v dogovoru.“

Kovač je prebledel od strahu, ozerl se, potem pa skočil v hišo. Vedoželjna derhal se je razšla, sama baba je ostala pri vratih in molila „Očenaš“, starček pa jej je stisnil nekoliko drobiža v roko, da prosi Boga za lahko smert Acernovo.

Blizo tu je stal meščan v sivem kaftanu. To je župan sulmeriški. Na bledem obličju je izginil nekdanji pokoj. Ustnice ima kerčevito zatisnjene; pretežka Sebastjanova osoda je razderla njegovo srece. Noč in dan je nemirno hodil po Lublinu, ali druga svoje mladosti ni našel, nobeden mu ni vedel povedati o njem. Tako naglo so ga pozabili. Ravno sedaj, ko je ležal v bolnišnici, spomnili so se nekteri Acerna, drugi pa poštenega in častitega načelnika.

Sirotek je stal in poslušal, kaj meščanje med seboj govoré, in da-si ravno mu je srece tuge pokalo, vendar sklene, da se pokaže možu, ktereга je očividno dosegla kazen božja.

Nekoliko plemenitašev je šlo mimo.

„Acern v bolnišnici!“ vskliknil je eden, začuvši razgovor.

„Na slami“, šepnil je Sirotek, obrisal solze in ozerl se, če ga kdo ne posluša.

„Druge je učil, kako velja živeti in umreti!“ govorili so plemenitaši.

„Prostak se je spenjal nad plemiče, načelnik lublinski je hotel vso Poljsko ravnati.“

„Pisal je, da je samo tisti plemič, ki dobro živi, in tisti dobro živi, kdor dobro umira! In sedaj bi bil sam na ulici umerl, ko bi ga miloserčni bratje Jezusovega reda ne...“

„In kako jih je napadal!“

Plemenitaši so šli, zasmehovaje pesnika, kateri je v plemstvu iskal kreposti in zasluge, pa karal oholost in krivico.

Prišlo je nekoliko meščanov.

„Pravijo, da so ga na ulici našli“, spregovori eden.

„Čudno čudo! Bil je sodnik, in si nič ni pridobil! Krajkovski si je pozidal dve hiši!“

„Tu je bil prazen“, djal je nekdo drugi, in s perstom pokazal na čelo. „Na mesto da bi bil odperl žep, odpiral je serce vsacemu, in mesto da je zatisnil usta, kedar je kaj opazil, jezil se je in govoril kakor nobeden ne.“

„In zató sedaj umira na slami!“

„Pel je in pisal . . . kaka mu je korist od tega?“

„Da umira kakor berač!“

To in drugo temu enako so govorili meščanje, in hiteli na svoj posel; kedar je kaj dela, takrat je čas draži, kakor zlato, škoda za vsako minuto, ki preteče brez dobička, škoda za solze, ker za-nje noben nič ne dá!

Siromašni Acern! Sedaj si tujec vsem. Nič več nisi sodnik, nisi načelnik, in kaj si narodu! Zapuščen medliš, kakor nejevoljen berač, in oni, v ktere se je zaderlo tvoje pero, smeje gledajo smertno tvojo posteljo, in med seboj govoré: „Je-li ta človek dobro živel, da v bolnišnici umira — na slami?“

Sirotek se ni mogel vzderžati. Bridko zajoče zarad druga svoje mladosti, odpre vrata, in stopi v samostan.

V vlažni celici, na otepu terde slame je ležal bled starček. Ne leta, ampak terpljenje in boli so mu obelile lasé, izsušile kri v njegovem telesu.

Pri bolniku je sedel bolnišničar in molil.

„Sebastjan!“ kliknil je Sirotek in padel na kamnitna tla.

„Si li ti, Martin?“ oglasi se bolnik. „O da ti Bog poverne! Rano si došel. Oprostiš me bridkosti, ktera me peče kakor ogenj.“

To izgovorivši izvleče iz mavhe kos kruha.

„Vzemi, Martin! jaz ga nisem vreden. To je hleb z očinskega polja; . . . pa sem preziral ga . . . Hotel sem živeti od miloščinje!“

Solze so ga polile, in za čas umolkne.

„Kakor da ga vidim“, govoril je sam seboj, „oni mali očetov dvorec! V jesenovem zahladji bi bil s teboj sedéval, gledal zapadajoče solnce. Mislil sem, da daleč tam, od koder se nam solnce prikazuje, da so tam ljudjé, ktere Bog ljubi, in da moram k njim, in ljubiti je, kakor Bog velevala. In jaz sem je ljubil, in iz te ljubezni serkal čarobnost! V očetovi hiši mi je bilo pretesno, v jesenovi senci prehladno; jaz sem zapustil očetov dom in podedovano polje, da poiščem širje očevine. Ali ko sem v tej očevini nagledal se mnogo zla, tedaj sem zavpil: „Oj, oj tvoji popačeni deci! In njena deca so me s kamenjem lučala! . . .“

Beseda mu je zastajala v gerlu, suh kašelj se ga je lotil.

„Sebastjan!“ djal je Sirotek v solzah, „mi smo mislili, da si premožen, v časti in dostojnosti . . .“

„In jaz sem prišel k vam kakor berač; ti me nisi spoznal! Podelil si mi milošnjo, ta kos kruha, ali on me je pekel, kakor razbeljeno železo; . . . jaz sem ga preziral. Živel sem in delal za

domovino, in ko me je začel glad moriti, v celi prostrani Poljski ni bilo za-me koščeka kruha, ne ene blagodarne roke, da bi bila Acernu dala piti!“

„In jaz nisem vedel, da si tako ubog; jedel sem kruh s tvojega polja. Sebastjan! odpusti mi ta veliki greh; ... prosí Boga, da mi tudi On odpusti!“

Sirotek je pokleknil k postelji, z rokama zakril obličje, in glasno začel plakati.

„Vredna duša!“ djal je pesnik z angeljskim nasmehljejem, „tebe vest peče, da si na tem svetu premalo dobrega storil, a kaj bi še le rekel, da si vidil in zapopadel one krivice, ona zločinstva, která sem jaz vidil? ... oh, znorel bi!“

„Naj nam Bog odpusti!“

„Bog nam odpušča, Martin! ali ljudje ne odpuščajo, ako jih razserdiš. Poglej mene. Bil sem premožen, dobro mi je bilo, ko sem pa ljudem začel očitati njih zmote in napčenosti, vzeli so mi vse imetje, pokalili mi čast in slavo, in ne odpusté mi, dokler se ne zvernem v grob! ... Ljudi nikar ne žali, kajti njih serd te bode preganjal, dokler te božja pravica med njimi ne skrije v grob. In še plesali bodo radosti nad tvojim grobom; ali ti ljubeznjivo na-nje poglej z nebes, ker ne oni, ampak ti si premagal.“

Sladek smehljej je šinil pesniku na lice; oči je povzdignil proti nebu.

Na to je zaklenkal zvonček. V celico je stopil spovednik. Sirotek in stari bolnišničar sta vstala, da se oddaljita, ali spovednik ju je prideržal, da sta bila priči.

Tiho je bilo po vsem samostanu, tiho v celici. Nekoliko vedoželjnežev se je približalo vratom. Notri se je čula samo duhovnova molitev. V kratkem začne se razgovor med spovednikom in umirajočim, razgovor, kolikor gorečiši, toliko živejši. Čul se je jok in vzdihanje, dolgo ... dolgo ... naposled je vse umolknilo. Spovednik je na glas govoril besede odveze; zasliši se umirajoči ... jok Sirotkov in molitev starega strežaja.

Čez nekoliko ur so zazvonili samostanski zvonovi; siromašni ljudje so molili za Sebastjanovo dušo, drugi pa so se smejali in govorili: „V bolnišnici je umerl!“

Po mestnih ulicah je blodil meščan v sivem kaftanu. V roci je nosil kos suhega kruha in vsakemu kričal: „Ne serdi ljudi, ker Bog odpušča, ali ljudje ne!“

Siromašni Sirotek! Ti si samo umirajočega Acerna vidil, in že si ob pamet, on pa je terpel vse svoje življenje!

Na sprevodu se je prebralo poslednje naročilo umirajočega, slavili so miloserdje božje, ker se je grešnik poboljšal in vse overgel, kar je bil napisal proti redu Jezusovega društva. V imenu ranjega je prosil duhoven vse zbrane, naj mu odpusté.

IX.

Sirotek se je vernil v Sulmerice, ali pamet se mu ni več vernila. Njegovo dobro serce ni moglo razumeti, kako more človek toliko na svetu terpeti.

Meščanje sulmeriški so se dolgo posvetovali o nesreči svojega župana, naposled so prišli na to, da je zaostalo zemljo Klonovičevo udaril serd božji. Vsi so se že od daleč ogibali tega polja, ker je bilo preraščeno s ternjem.

Leta 1663 je gospoda Razdraževska poklonila to zemljo cerkvi, kar je kralj Kazimir poterdil leto dni pozneje.

Sirotek pa je umerl v ubožtvu. Če se je spomnil pesnika, vselej ga je zgrabil zli duh. Do smerti je vsacemu govoril: „Ne draži ljudi, ker Bog odpušča, ali ljudje ne odpuščajo.“

In ta človek je resnico govoril.

Tri sto let je bilo treba, da je svet odpustil Acernu! Sedaj mu pletó vence in iščejo njegovega groba. Ali nad tem grobom so spreperela tri stoletja, in skrila ga očém gledajočih! Ni ga Acernovega groba! V njegovem rojstnem mestu vzdiga se pesniku spominek.

Tako pozno so mu odpustili, in on jih je toliko ljubil!

Posl. Fr. Jaroslav.

France Bile,

verli duhoven in domorodec.

Na izhodnej strani bistriške doline se ponosno dviguje zelen grič, na griču pa kipi izmed zelenih vej zvonik dekanijske cerkve v višine. Okoli cerkve je pokopališče. Žalostno mi bije v persih serce, ko po grobéh svojih ljubih stopam v božjo hišo. Ko pridem do nekega bornega železnega križa, ki je komaj vidljiv na cerkveno zidovje naslonjen, vselej se ustavim, vtopljen v globoke misli. Tukaj tedaj počiva serce, ki je že pred toliko leti bilo za drago slovensko domovino; tu je strohnela roka, ki je nevtrudljivo delala za prid in korist premile domovine! „Tukaj je našel večni mir France Bile“ — saj je to na križu zapisano — France Bile, pobožen in zvest duhoven, iskren domorodec, verli pisatelj.

Ne veže me s tem možem le vez kervi, temuč klije mi tudi v persih hvaležnost, spoštovanje in ljubezen do njega. — Upam torej, da mi prijazni bravec ne vzameš za zlo, ako napišem o njem nekaj verstic; vem namreč, da si še malo slišal o Francetu Bilcu,

ker med zasluženimi možaki, o katerih se malo govori in piše, je gotovo tudi on.

Slovenski jezik je bil neolikan in namešan z nemškimi besedami; slovensko slovstvo ni imelo drugega, ko neko protestantsko sv. pismo, ki je iz Tibinga priromalo, kako slabo slovnico in nekoliko drugih bukev pobožnega obsežka. Skoraj bi bil človek mislil, da je slovenščina obsojena, da se nikdar ne sme iz praha vzdigniti, — pa glej v Šiški se je rodil mož, čegar spomin Slovenci blagoslavlajo, mož iz šole patra Marka, ki je pa svojega učenika v vseh rečeh neizmerno prekosil. Ta mož je slovenščino oživil, očistil in jo na noge spravil. O ravno tem času je tudi gorenska stran dala možaka, zgodovinarja in skladatelja gledišnih iger. Podpiral je pa možaka z umom in z denarjem tujec, Toškanec, pravi biser (baron „Zois von Edelstein“) naše domovine. Njegova hiša je bila zbirališče učenjakov iz domačih in tujih krajev, njegova zbirka mestna znamenitost. Francozi in Angleži so hotli Coiza poznati in viditi njegovo zbirko.

Zaslужil je ta mož napis, ki mu kinča grobni spominek: „Tu počiva Žiga Cois, najzvestejši sin cerkve, najboljši državlján, podpora umetnosti in vednosti.“ Ti in še nekoliko drugih mōž n. pr. učeni Kopitar, prijazni Kumerdej, ljubeznivi Japel in pobožni Ravnikar so začeli svoje dušne in telesne moči na altar domovja pokladati. Takrat, ko je namreč na Slovenskem toliko domorodcev bilo, kolikor je zdaj čitavnic, tedaj je živel v Harijah na Notranjskem mlad učen duhoven, ves vnet za blagor cerkve in svojih rojakov in za povzdigo slovenskega slovstva. Ime mu je bilo France Bile. Rojen je bil okoli leta 1784 v Bistrici na Notranjskem; dokončal je latinske in bogoslovske šole izverstno in potem je pastiroval v Tomaju, v Postojni, v Ternovem in poslednjič v Harijah, kjer je v letu 1824 v najlepši dobi svoje starosti v Gospodu zaspal. Z očetom slovenskega slovstva se je seznanil v šolah: bil je Vodnik njegov učenik in potem najzvestejši prijatelj. Nestor slovenskih domoljubov, 85 letni Matija Ličan, posebno rad o Bilcu govori; on mi večkrat pripoveduje, da je Vodnik k ranjkemu Bilcu v Bistrico in v Harije prihajal, kjer sta se pogovarjala o domačih rečeh, popotovala in nabirala gradivo za slovník.

Takrat, ko so Slovenci še za svoje malo porajtali in se še domačega jezika učili niso, že tedaj je Bile dobro poznal serbsko in rusko narečje. — Nikoli ni bela Ljubljana tako imenitnih gostov imela, ko leta 1821. Kralji in cesarji, vojvodi in knezi, ministri in poslanci so stanovali v kraljici slovenskih mest. Pravijo, da se je najbolj ruskemu caru Ljubljana, kranjska dežela in nje prebivavci dopadala in več ljubljanskim velikašem je nek željo razodel, da bi rad vidil čudno cerkniško jezero. France Bile to slišavši zloži v ruskem jeziku krasno pismo, v katerem v imenu Notranjcev slavnega

cara vabi, naj pride gledat čudno jezero, ktero ribiča, loveca in kmeta v enem letu redi. Car je obljubil, pa besede ni spolnil, ker stvari so se spremenile; prej ko je mislil, moral je odriniti iz bele Ljubljane. To mi pripoveduje stari Ličan in besede verlega starca so gola resnica. -- Največa zasluga Bilčeva je pa bila, da je Vodniku pomagal besede nabirati; pošiljal mu jih je s potrebnimi opombami v malih zvezkih v Ljubljano. Ko so po smrti pervaka slovenskih slovničarjev, Metelko-ta namreč, njegovo zapuščino preiskovali, našel je neki bogoslovec šopek starih spisov, katerim je bilo napisano „scripta Bilciana“. Bilo je to Bilčevo besedišče in še mnogo drugih spisov je bilo pridjanih; ne vém, kje so sedaj.

Drugi spisi so imeli še bolj žalostno osodo. Po Bilčevi smrti je vse njegovo imetje podedovala neolikana ženska, ki ni znala ne brati, ne pisati. Pokazala je torej listine nekemu vradniku, ki jej je rekel, da so listi brez vsake cene. Požrešni plamen je pokončal v malo trenutkih vse, kar je več let možakova roka spisovala; nam pa je vničil zaklad, ktereга nam nihče poverniti ne more. Le ena pesem se je ohranila, žalostinka o smrti neumerlega Vodnika. — Kaže nam ta pesem, kako bogastvo besed je Bile imel; priča nam, kako čisto in gladko je pisati znal — skoraj bi rekel, da je pisano med letom 1850 in 1860; — dokazuje nam ona tudi, da je bil Bile v resnici pesnik in da je gotovo še mnogo drugih lepih pesem zložil, ki pa do nas prišle niso; zadnjič previdimo tudi iz te žalostinke, kako gorko je pesnik Vodnika ljubil. Natisnjena je ta pesem v Vodnikovem spominku.

France Bile je bil tudi izversten govornik. Živo je znal pripričati, voljo poslušavcev k dobremu nagniti in njih serca giniti. Porok tega nam so neke pisane pridige, ki so se ohranile in stari možjé, ki so Bilea večkrat z lece govoriti slišali. Posebno se nek star možak dobro spominja pridige, ki jo je na veliki petek iz Bilčevih ust slišal, rekel mi je mož: „Štirideset let je že od takrat minulo, pa pridiga je v mojem spominu tako živo vtisnjena, kakor bi jo bil včeraj slišal, — tako globoko so mi besede v serce segle. — Vse se je po cerkvi jokalo, ko so ranjki gospod France s tako gorečo besedo terpljenje in smert gospoda Jezusa Kristusa razlagali. Tacega pridigarja ni še bilo pri nas in ga tudi ne bode.

Ne zameri mi, dragi bravec! da še nekoliko besedic pregovorim o osebnih lastnostih svojega rojaka. Bile je bil visoke postave in bledega lica, neka zamišljenost se mu je brala na obrazu. Bil je melanholičen, govoril je malo, mislil veliko; ves vnet je bil za blagor domovine in za srečo svojih bratov, pa ne le za časno, temuč tudi za večno. Nevtrudljiv v svojem poklicu, je jako rad bolnike obiskoval, in tudi bukve in pero, njegova najljubša prijatelja, nista ga od tega priljubljenega dela zaderžati mogla. Njegov duhovni tovarš je več let bil prečastiti, visoko spoštovani gospod,

Aleš, sedanji teržaški stolni dekan, čegar blago ime je še vedno v spominu tukajšnjih prebivavcev; on mu je večkrat rekel: „France! suči ti pero v prid rojakom, jaz bom pa za-te to ali uno opravil; pa France večkrat tovarša ni hotel ubogati.

Neko merzlo pomladansko noč poterka nekdo na farne duri, in gospoda berž k nekemu bolniku kliče. Berž je hitel k bolnemu, pa sam se je prehladil in zelo bolehati začel. Ko vidi, da je njegov stan zelo nevaren, pošlje po zdravnika; zdravnik prihiti, pa žali Bog, on ni bolezní spoznal. Puščal mu je veliko kervi. Ko drugi dan zdravnik iz Reke pride in bolnika vidi, prec pové žalostnim sorodnikom, da kervi nazaj vlití ne more in da bo moral umreti.

Bridke so bile zdravnikove besede, ali resnične, ker 5. maja leta 1824 je Bilčeva blaga duša zapustila pozemeljsko in se preselila v boljšo, v nebeško domovino. Pokopali ga niso v Harijah, kjer je bil ekspozít, temuč kakor je želel v Ternovem. Pogreb je bil slovesen, vreden verlega moža; velika množica ljudi ga je spremila na pokopališče, in vsak si je mislil: „Škoda, da ga je Gospod tako zgodaj vzel.“ Res zguba je bila velika: zgubila je cerkev učenega in pobožnega duhovna. domovina verlega domorodeca in pisatelja, njegove ovčice ljubega pastirja, starši pa podporo v starosti. Večna luč naj mu sveti, nas pa naj navdihuje in navdušuje njegov duh! (Iz družb. Koledarčka 1865.) J. Bilc.

Bi.

Beseda „bi“*) je sicer mala besedica, pa je mogočna; kajti brez nje bi skor govoriti ne mogli. Če ravno stara, ni še zastarela. Kraljuje po slovanskih okrajinah v raznih oblikah; mi imamo samo korenino, ki pa ne zvene; torej pogledjmo, kakošen vpliv ima „bi“ v naši govorici.

1. a) Kedar izreče človek lastno prepričanje ali terdilo o čem tako, da veljá kot subjektivno mnenje, ne pa kot objektivna resnica, rabi slovenščina „bi“ + part. praet. — Če pravim: *O tej reči bi jaz tako-le mislil; tega ne bi poterdil; ti bi se lahko lotil tega posla:* tako mislim povedati, da gotovo mislim, da ne poterdim gotovo, da se gotovo lahko lotiš, toda to izrečem z nekako vzdrž-

*) Ko ne bi se bal ugovorov, rekel bi, da se motimo, ki pravimo, da bi je zastareli starosl. БИХ (bih); marveč „bi“ je deblo besede biti (cf. Miklos. Form. §§. 254—259) in mi ga rabimo pri glagolih za razne razmere.

nostjo, tako da je moja objektivna misel podana unemu kot subjektivno mnenje; jaz sem sicer prepričan, unemu pa tega ne silim, ali kar imam jaz za gotovo, povem unemu tako, da mu kažem to le kot subjektivno, torej nekako zadržano terditev. Kar pravim jaz, ni še gotovo v resnici, pač pa je v mojih mislih resnično. Ko bi bila moja subjektivna misel objektivna resnica, rabil bi indikativ ter rekel: mislim, ne poterdim, lahko se lotiš; tako pa svojo terditev izrazim mehkeje, ter podam subjektivno resnico kot objektivno mogočnost s tem, da rabim „bi“. — Semkaj spadajo taki-le izgledje. *Zraven tebe bi morali vsi rokodelci lakote umreti. Djal bi, da gorí. To bi se dal zdaj krasen lov napraviti. Najlože bi se mogle zediniti razne misli s tem, da itd. Najboljša postava bila bi ta, da itd. Lože bi zajca v germu dobil, kakor njega doma.*

b) Ravno isti pomen ima „bi“ v prašanjih, ki niso prava prašanja, ampak zanimavna terditev v podobi prašanja, n. pr.: *Kaj! tebi bi ne zaupal? Kdo bi to verjel? Kako bi mogel tebi odreči.* V takih stavkih človek ne pričakuje odgovora, ampak svoje prepričanje prepusti unemu kot subjektivno misel, in zato jo izražuje v prašavni obliki, češ, kar je meni resnica, nima še objektivne veljave. Sam za-se bi rekel: *Tebi gotovo zaupam. Tega nobeden ne verjame. Tebi ne morem odreči.* Ker pa prašam, odjenjam od svoje prepričanosti, ter jo podam kot subjektivno misel. — Primeri: *Kdo bi takih družeb ne spoštoval, kdo ne bi jih čislal? (vsaki je mora). Kdo bi zameril našim kmetom, da itd.? (nobeden ne zameri). Ali ne bi bilo pametniše, da se drugega dela lotiš? Ah kdo bi bil v sanjah mislil, kdo verjel, da itd. (nobeden). Kaj! jaz molče bi čakal, da prigodbe itd. (ne bom).*

c) Malo drugačni od unih so stavki, po katerih izrekuje človek osebno mnenje, da utegne djanje nastopiti, pa gotovo še v mislih ni; mnenje ostane mnenje, reč je mogoča, pa še ne istinita; n. pr.: *Utegnil bi kdo reči, da krivico zagovarjam. Morda bi radi zvedeli, kaj je sklenjeno. Znal bi me kdo zaverniti. Pri sosedu bi znal dobiti.* Taki stavki so različni od unih v tem, da ondi je bila subjektivna resničnost in objektivna mogočnost, tu pa je le subjektivna in objektivna mogočnost, brez nikakoršne resničnosti. S takimi stavki izrekuje človek le toliko, da je reč mogoča po okolišinah, in da to misli on; ali se pa bode zgodilo ali ne, tega ne terdi na nobeno plat.

Vse te tri verste stavkov imajo to medsebeno lastnost, da izražujejo subjektivno mnenje in pa objektivno mogočnost, objektivne resničnosti pa ne; tedaj ne more se reči, da je ali da ni, — za take pomenke rabi slovenščina bi + part. praet.

Latinščina rabi v takih stavkih conjunctivus potentialis.

Gerščina rabi tu optativ potentialis + *ä*.

2. Kedar človek pretehtuje reč ali djanje, ki je mogoče na več plati, pa ne vé kaj in kako, stavi premišljeva je prašanje samemu sebi ali drugemu ter izrazi svojo neodločnost v prašavni obliki z *bi* + part. praet. Na primer: *Kaj bi storil? česa bi se poprijel? Kako bi torej bilo narediti, da se temu ustreže? Kdo bi to preskerbel? Ni ga doma, kje bi neki bil? Kam bi se obrnil?* — Taki stavki so velikrat odvisni od drugega stavka, ki kaže, na katero plat meri pretehtovanje; pa naklon v odvisnem stavku se ne spremeni, ampak ostane, kakor bi bil stavek samostojen. Post.: *Naj se posvetvajo učitelji, kako bi se dala izobraženost mladine bolj pospešiti. Ne vem, zakaj bi ravno nam treba bilo posebnih pravil za podporo. Vedno se bodo prizadevali tujci, kako bi nam skrivali ključ do vira. Premišljeval je večkrat, kako bi zaterl čut.*

Latinščina in gerščina imata tu *conjunctivus deliberativus*.

3. Kedar človek naznanja željo ali vošilo, bodi si lastno ali v zmislu drugega, da se vresniči reč, ki je sama ob sebi mogoča in po okolišinah utegne nastopiti, ali da bi nastalo to, česar ni: ondi rabi slovenščina *bi* + part. praet. (da bi, naj bi, ko bi). — Poglejmo zglede: *Oh, da bi si to zlasti matere zapomnile! Da bi vam to prav jasno povedati mogel! Vert.* Taki stavki so na videz glavni stavki, ali v resnici so le zapopadek glagola želim, ki je kot glavni stavek človeku v mislih. Ker je djanje mogoče in po okoljshinah utegne nastopiti, zato ga izrazujemo s subjektivnim *bi*; primeri še: *Da bi že le skoraj prišel (močno želim, da). Da bi pač pošteti kerčmarji ne terpeli nezmerne pijačevanja v svoji gostinici! Oj Slovenci, da bi moje besede ne bile glasovi vpijočega v puščavi!* — Blizo taka je z *naj bi*; naj je prav za prav veleznik za I. in III. osebo (naj grem, gremo, gredó = pustite, da grem itd.) ker pa se ukazovati more le naravnost v II. osebi, za I. in III. pa djanje zavisi od drugod, dobi naj pomen želevnika. N. pr. *Naj vam večna milost zmago dade.* Ako pa se še pridene „*bi*“, ima stavek čisto subjektiven pomen, ter je nekako zadržani imperativ, torej sama želja; naj bi je sroden v pomenu glagolu želim; n. pr. *Kaj naj bi mu naročil? Kaj želiš, da mu naročim.*

Tako deli „*bi*“ govoru nekako posrednjo obliko, ter izražuje želje drugega ali pa lastno vošilo, in zahtevanje poda nekako bolj zadržano, kot željo brez povelja; to je, naj naravnost ukazuje, pristavljeni „*bi*“ pa kaže, da kdo želi, ali jaz ali kdo drugi; n. pr. *Naj bi zedinili se veljavni možjé. Naj bi hodili poslušat učeni svojega višega pastirja.* Ko bi rekel: naj hodijo — naj se zedinijo, bil bi ukaz naravnost izražen, ker pa takim ukazovati nočem ali ne morem, pristavim „*bi*“ ter izrazim le željo. *Kdo naj bi to preskerbel?* Vi pravite: naj preskerbi, jaz povzamem vaše zahtevanje,

in prašam: Kdo naj bi? ter govorim v vaših mislih. *Prigovarjajo mu, naj bi svoj sklep berzo spolnil. Vsa Avstrija se je glasila, naj bi se dalo deželam samostojno zakonje.*

Drugače je pri „ko bi“; taki stavki so v bistvu prvi člen pogojnih stavkov II. oblike (glej Glasnik 1862. str. 18.). Kot samostojni stavki izražujejo željo, da bi bilo, kar ni, ali da bi bilo mogoče, kar ni mogoče. Mogočnost je samo v mislih govorečega, ali bolje, želja po mogočnosti; n. pr. *Oh! ko bi pač naši ljudje koristnost branja bolj spoznali! Ko bi spoznali, podpirali bi šole — pa ne spoznajo.*

Latinsčina rabi tu *conjunctivus optativus* (geršč. optativ), in sicer v živahnejšem govoru pridene *utinam*. Kar se tiče časov, raba je ta, da ima za mogoče reči (da bi, naj bi) v sedanjem času *praesens*, v preteklem *perfectum*; za nemogoče reči (ko bi) v sedanjem času *imperfectum*, v preteklem pa *plusquamperf.* N. pr. *Utinam amicus vivat — o da bi še živel*; zna biti, da je živ, ne vem. *Utinam am. viveret — ko bi bil prijatelj živel*; pa vem, da je mrtev. *Utinam fausta nuntiaverim — o da bi vam ugodno novico bil naznanil*; želim, da bi vam bil ustregel, pa še ne vem, če ste zadovoljni. *Utinam fausta retulisses — ko bi nam bil veselo novico prinesel*; ker pa je nisi, je vse preč. — Primeri: Cic. N. D. I. 32. *Utinam tam facile vera invenire possim*, quam ei vere auguraverim — Da bi mu bil resnico prerokoval. Id. *Utinam virorum fortium atque innocentium copiam tantam haberetis — nunc vero etc.* — Ko bi bi vi toliko hrabrih in nesebičnih mož imeli — tako pa itd. Id. Att. 16. 7. (Konec prihodnjič.)

O mogilah.

(Spisal Davorin Terstenjak.)

V srednjem in dolnjem Štajerju, posebno v lipniški, emureški, radgonski, ptujski in slovenjegraški okolici; dalje v hoški fari blizu Maribora, v dolnji Pulskavi, v laški (Tüffer) okolici, in v gornjesavinski dolini blizu Gomilskega najdeš obilo grobnih mogil, ktere vse pojdejo pod firmo: „Römergräber in Celtengräber“. O teh mogilah so večidel pisali Nemei, in nobeden ni bil tako veledušen, da bi bil le enega edinega prilastil Slovencem. Vendar so tudi stari Slovenci mrtve sežigali in nad pepelom kakor že Nestor piše: mogilo nasipali. V Pomorskem in Braniborskem, kjer so nekaj bila stanovališča Slovanov, še dan danes vidiš take mogile in letopisci je že pred 200 leti imenujejo: *tumuli paganorum*, *tumuli*

slavicales, tumuli veterum Slavorum, „duppna moggula“ = hohler Hügel.

Ravno takošnih mogil je bilo obilo v severni Rusiji, pravijo jim tudi: sopki, homolki = okrogli, zelniki gotovo po božanstvu mrtvih, ki se je pri Čehih velelo Zelu. Kakor na Štajerskem, tako tudi na Ruskem leže te mogile večidel kraj rek, jezer, ribnikov ali potokov. Slovanske mogile na Ruskem se od skitskih v tem razločujejo, da niso sezidane, temoč na poveršje zemlje nasipane. Nasip je ali iz zemlje ali iz peska. Na dnu mogil slovanskih se najdejo: pepel, podkve, berzde, ker s slavnim mrtvim je bil tudi sežgan osedlan njegov konj ljubimec, — celó rimski denarji; saj so tudi stari Slovani imeli vero, da merliču mora se obolus izročiti, da brodnino plača latovu — brodniku čez reko podzemeljsko — reko mrtvih. Rimske, gerške, celo feniške denarje so našli v ruskih in braniborskih mogilah, in vendar za tega del nobeden ne bode terdil, da so to rimske mogile. Ravno tako na Štajerskem ni vsaka mogila rimska, akoravno se v njej najde urna ali rimski denar.

Mladi naši pisatelji bi prav na hvaležno delo zadeli, ako bi preiskali način staroslovanskih župišč (cerkvenoslov. župiste, sepulcrum) in žarovišč, „lignorum constructio, rokus, in quo mortui comburuntur (Wacerad); in s tem člankom bi rad zbudil naše slovenske dijake v Gradcu, na Dunaju in v Zagrebu, naj se lotijo te verste slovenskega starinoslovja. Jaz jim hočem tu dotično literaturo priobčiti:

1. Opyt povestvovanija o drevnostih ruskih, spisal G. Uspenski Charkov 1818.
2. Lewezow, Andeutungen über die Alterthümer zwischen der Elbe und Weichsel, Stettin 1825.
3. Köppen, Alterthum und Kunst in Russland. Wien 1827.
4. Die heidnischen Alterthümer Schlesiens, von Büsching, Leipzig 1830.
5. Vierter Jahresbericht der Gesellschaft für pommer. Geschichte und Alterthumskunde. Stettin 1830. Dreizehnter 1840.
6. Lipoman, zastanovienie się nad mogiłami. Wilno 1832.
7. Dalje Köppenovi ruski spisi, kakor tudi Chodakovskovi, Kuharskovi in Strojjevi.
8. Jahrbücher des Vereins für mecklenburgische Geschichte und Alterthumskunde von Lisch.
9. Baltische Studien, herausgeg. von der Gesellschaft für pomm. Geschichte und Alterthumskunde.
10. Dobrovsky. Ueber die Begräbnissörter der alten Slawen, und Abhandl. der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. 1786.
11. Strykovskova in Hartknochova kronika. (Hartknoch, das alte Preussen).

12. Thunmanovi različni spisi.

13. Narbutt Dzieje narod. litivskega.

14. Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark.

Do drugih in novejših spisov te verste ljudje, koji stanujejo v poglavitnih mestih in sedežih znanosti, lože pridejo, kakor jaz na kmetih, kjer ni nobene večje knjižnice.

Po Koroškem in Kranjskem, kolikor mi je znano, še nobeden pisatelj ni popisal krajev, kjer se takošne mogile najdejo. Domo-rodni dijaci bi je lahko o šolskih počitnicah poiskali in pregledali.

Kdor izmed slovenskih spisateljev prvi do 1. avgusta 1864 najboljši članek o staroslovanskih mogilah v katerem koli slovenskem časniku razglasil, temu obljubim darila 20 goldinarjev v srebru, in povabim ga, da bodeva na moje stroške šla razkopat eno takošnih mogil.

Mogile so posebno nasipali na žaroviščih kraljev, vojvodov, knezov, županov in lehov itd., prosto in svobodno ljudstvo ni dobilo mogil. Blizu slovenjega Gradca še sedaj stoji grad Lehov in zra-ven grada je več takošnih mogil — gotovo so bili tam imenitni Lehi (nobiles, proceres, magnates) sežgani.

Bog daj, da ta moj poziv ne bi ostal glas vpijočega v puščavi.

Narodske drobtince.

1. Tužna mladost.

Tužna moja mladost!
Vsaki dan na manje,
Kako letna trava,

Ka se serpom žanje; I kosom pokosi
Ka se serpom žanje I kosom pokosi
Va letnem Ivanje; I cepi se omlati.

Zap. J. Volčič.

2. Zapuščena.

Vse bom pobrala, kar imam,
Pa pojdem tje v puščavo stran.
Kaj boš pa tamo delala?
Pokoro ostro bom delala,
Gledala bom na vse strani,
Kod moj preljubi Jezus gre.

Prav lahko bom spoznala ga,
Ker s zlatim pasom opasan je.
Vse je veselo, kar živi,
Moje serce pa vendar ni.
Moje serce veselo bo,
Ko v černo zemljo djano bo.

Znp. J. P.

3. Zač drivo samo h kući ne hodi.

Drivo je samo h kući prišlo, kemu je bilo potreba; a jedenkrat je neka stara baba šla na njega zajahat, da kada gre vlih h kući, neka nosi i nju, mesto da ima sama hodi; pak oni put je zaostalo i drugo ne hodi več drivo samo h kući.

4. Istrani drug drugemu o novem letu.

Kako se Istrani drug drugemu narađuju na novo leto: Sveto novo leto, Bog nam ga daj dočekat i drugo leto va manjem prigrešenju, va većem ubilenju, va većoj milosti božjoj.

J. Volčič.

Besednik.

Rastlinstvo. Prirodopis za niže gimnazije in realke. Spisal A. Pokorny. Poslovenil Ivan Tušek. V Celovcu 1864. — Pod tem naslovom je prišel na svetlo drugi del slovenskega prirodopisa, ki nam našteva in popisuje 297 rastlinskih plemen. Beseda je skoz in skoz prav jasna in določna, da jo more učen in neučen bravec lahko umeti. Za nas Slovence je pa to delo toliko imenitniše, ker je po njem z najboljšim uspehom temelj postavljen rastlinskemu imenoslovju slovenskemu. Želeti je samo, da si pridobi po vseh straneh če dalje več prijateljev in bravcev, da se s časom poplačajo veliki stroški take izdave, pri kateri se je zopet jasno pokazala potreba „slovenske matice“. Naj nam torej kmalo oživi in nas tudi z ostalimi šolskimi bukvami oskerbi. Knjiga velja po bukvarnicah 80 nkr. in se dobiva po vseh slovenskih mestih.

Županova Micka. Kratkočasna igra s petjem v 2 aktih. Po Linhartovi v Ljubljani prvikrat leta 1790 igrani predelal dr. Jan. Bleiweis. Natisnil J. Blaznik v Ljubljani 1864. — Pod tem naslovom je ravno kar prišlo na svetlo — kakor pišejo „Novice“ — v zgodovini slovenske književnosti preimenitno delce, ki ga bode gotovo vsak Slovenec z največim veseljem in spoštovanjem sprejel. Preserčna hvala torej gospodom, ki so spravili to v zgodovinskem oziru toliko imenitno igro na svetlo. Naj nam priroma kmalo tudi v Celovec; željno je čakamo. — Za njo pridejo na svetlo še druge manjše igre, ko so se igrale dosihmal v Ljubljani, namreč: „Domači prepir“, „Dobro jutro“, „Vdova in vdovec“, „Tat v mlinu“ itd. „Županova Micka“ lično natisnjena velja 20 nkr.

Družba sv. Mohora. Družba sv. Mohora se med Slovenci čedalje lepše razcveta; od leta do leta si pridobiva novih prijateljev tudi v tistih verstah našega ljudstva, kamor mimo kacic molitvenih bukvic skoraj nobena druga knjiga ne zahaja. Glavna podpora so jej čast. duhovščina, ki se povsod skazuje kot prvi steber našega narodnega življenja, in pa priprosto kmečko ljudstvo, ki se bolj in bolj zbujata in oživljata za narodno reč. Po vsej pravici more torej družba sv. Mohora reči, da je prekorigstna narodska naprava, ki obeta Slovincem od leta do leta lepšega sadu. Lani je štela 1662 do-

smertnih ali letnih družnikov, letos je poskočilo njih število že na 2174 (in sicer iz goriške nadškofije 442, iz kerške škofije 491, iz lavantinske 694, iz ljubljanske 460, iz teržaške 60, iz sekavske in raznih drugih krajev 27) — gotovo prekrasen napredek. Vse peterne družbine bukve, ki je družniki letos prejmo, razpošljejo se še v prvi polovici tekočega meseca; tiskajo se ravno kar poslednje pole družbinega Koledarčka z imenikom vseh družnikov in z računom za tekoče leto vred.

* Српске песме сложене у мушки збор с пратњом гласовира Даворином Јенком. — Pod tem naslovom izdā naš izverstni skladavec v Pančevu g. D. Jenko novo zbirko svojih umetnih skladab; obsegala bode osem serbskih pesem (1. Veran svojoj domovini, 2. More mi je ljubav tvoja, 3. Primi Bože molitvu, 4. Plovi plovi moja ladjo, 5. Oj krčmaru čaše amo, 6. Bogovi silni, 7. Siva maglo 8. Sabljo moja dimiščinjo). Naročilna cena znaša 2 gold. a. v. in naj se pošlje berž berž g. izdatelju v Pančevo. Gosp. Jenkovo ime slovi že toliko med Slovenci in drugimi Slovani, da se to delo že samo po sebi priporoča vsakemu pevoljubnemu Slovanu.

* Poliglottni slovar, ki ga izdaja pod naslovom „Technisches Polyglott-Onomasticum“ naš rojak duhoven Jožef Vuk v Gorici v sedmih jezikih (nemškem, laškem, francoskem, angleškem, slovenskem, latinskem in gerškem) in v friulskem narečji, dospel je že do 4. zvezka (A—Garnhändler). Vsak mesec izide 1 zvezek s 3 polami in velja 50 nkr. Delo je prav lepo sestavljeno in prekoristno za vsakega jezikoljuba, ker mu namestuje sedem drugih slovarjev. Naj si torej pridobi po vseh straneh obilo naročnikov.

Narodne zagonetke iz Varaždinske okolice.

Kaj je to? leži kak klada a doji kak krava?

Kaj je to? črlen bača vu hrastovi' hlačaj v leskovem germu sedi.

Jeli je dobro 'meti vino v kleti?

Štere duše nemajo življenja?

Kaj je to? kad gore hitim kriči, a kad dole opadne pak kriči.

Listnica.

Listi Glasnikovi 1.—6. t. l. se morejo dobiti za 1 gl.—G. J. K. v L. Hvala; v kratkem. — G. J. Š. v L. Narodnih pripovedek prosimo prav jedernatih pa ne predolgih. — G. J. P. v L. Nekatere pesmice so deloma že tiskane, nekatere pa niso prav narodske. — G. J. V. Hvala. — G. Dr. Š. na V. Prihodnjič. — „Živalstvo“ in „rastlinstvo“ veljá oboje vkup 1 gold. 40 kr., kdor ga vzame pri vredništvu slov. Glasniku ali pri gg. pisateljih v Zagrebu.

Vreduje in na svitlo daje: A. Janežič, tiska pa J. & Fr. Leon.